

So skeivt sum tað er sagt

Vit taka nokur brot:

„Seinast í 1920-unum merktust tær ringu tíðirnar aftan á fyrra heimsbardaga serliga meint víðum í Føroyum.“

Eisini á Tvøroyri vóru tær farnar at gera vart við seg, hóast at tey stóru handilsvirkin enn vóru á fótum, og arbeiðsloysið neit fast í mongum heimi, har arbeiðið við handlarnar hevði verið álitið.

Hetta bar við sær, at arbeiðsmannafelagið „Fylking“ fund av fundi hevði arbeiðsloysisspurningin á lofti.

Arbeidaraftoldin hevði ikki hug at sita hendur í favn, men kendi skyldu at leggja út í miðvíst arbeiði fyrri at fáa sett arbeiðsgevandir virki á stovn, virki, sum kundu verða eitt gott upptakoyti til tey, id vóru, men sum vóru ov veik og ov smá til at orka at loysa arbeiðsloysisspurningin einsamoll.

Tá id tað er sagt, at arbeidaraftoldin hevði í hyggju at móka grundina undan hinum virkjum á plássinum, er tað so skeivt, sum tað er sagt, og tá id tað stóð á hjá summum av virkjum á staðnum, hendi tað fleiri ferðir, at „Fylking“ kom fram við positivum royndum at veita teimum hjálp við viðmælum og áheitanum til menn og stovnar til frama fyrri avvarðandi virki. Men tíverri vóru trýstíð og kreppuágangurin so mein, at summi av virkjum orkaðu ikki at halda sær uppi, men máttu gevast á hondum.

Arbeidsmannafelagið „Fylking“ átti ikki stóran pening. Men tað sindríð, sum felagið átti, var tað sinnað at seta í virki.

(Føroya Siglingarsøga II, bind 2, síða 235) um Is-virkið.

Sum vit siggja, so samsvavar skrivningin hjá O. B. ikki við tað, sum Páll Nolsøe skrivur í siglingarsøgu síni. So er spurningurin: hvør keldan er meira eftirfarandi?

Hjalgrimur á Heygum — stjóri í AT frá 1936 til 1951

Arbeidaraftoldin trolaradrift

Við tað at mong — og serliga tey yngri ættarliðini — kenna lítið til tað stóra virkið, Arbeidaraftoldin Trolaradrift, ella A. T., sum arbeidaraftoldin á Tvøroyri var við at reisa, loyvi eg mær at taka hetta brotið úr Føroya Siglingarsøgu:

Tað var sum kunnigt í 1936, at gamli Mortensens handil var stongdur med alla. Hetta var ein dyggur smeitur ikki bert fyrri Tvøroyri, men aðrar bygdir við, ti hetta virkið hevði givið arbeiði til nógvur hendur bæði á sjógví og landi.

Arbeidssloysið hevði ein leingi merkt á plássinum, men nú bar av, og slappirnar vórðu seldar av fjórðinum.

Tað vóru mangir menn, id hugsaðu um, hvat id var at gera, teirra millum menn í Arbeidsmannafelagnum „Fylking“, sum helt fund av fundi um arbeiðsloysisspurningin. Í felagnum samdust teir um at fara at royna at keypa ognirnar hjá Mortensens handli. Stóran pening átti „Fylking“ ikki — eina 2000 kr., sum teir vildu seta í sum partapening, men harafturimóti var „Fiskepigerne Fagforening“ betri fíggarliga stimbrað við sínum 13.000 kr., sum limirnir í felagnum beinanvegin samtyktu at seta í keypið av Mortensens ognum. Við hesum stovnsfæ eydnaðist tað við hjálp frá góðum kreftum í Danmark at keypa ognirnar, og hetta nýggja virkið fekk navn íð „Arbeidaraftoldin Trolaradrift“.

Keypir trolara

Men samstundis sum tingað varð um keypið av ognunum, royndu menn at útvega virkinum ein trolara, og tað eydnaðist. „Leivur Óssursson“ varð keyptur, og undangongu-maðurin her mundi helst vera Rudolf Niclasen, sum uppi á landi kom at hava mest við trolaran at gera við landing, útgerð o.o. Rudolf var foddur 24. august 1889 og doyði 4. september 1951.

Petur Mohr Dam — hovudsmaðurin aftan fyrri Is-virkið og AT. „Hann helmaði ikki í, fyrr enn komið var á mál“, skrivur Páll Nolsøe í Siglingarsøgu síni

Men hovudsmaðurin fyrri keypinum av Mortensens handli var Petur Mohr Dam, fyrru log-maður. Hann helmaði ikki, fyrr enn komið var á mál. Men hann hevði góðar menn úr „Fylking“ undir liðini á sær.

Tá id „Arbeidaraftoldin Trolaradrift“ skuldi fara at starva, varð valt eitt driftsráð við hesum monnum: P. M. Dam, Andrias Olsen í Løðni, Gústaf Gislason, Niels Juul Petersen á Tippinnum og Rudolf Niclasen.

Til stjóra varð valdur Hjalgrimur á Heygum í Vestmanna, sum tok við 31. mai 1936, og hetta starv rokti hann til 30. oktober 1951, tá id hann fór frá, og Bang úr Danmark loysti hann av. Undan krignum átti „A. T.“ bert eitt skip, og tað var trolarin „Leivur Óssursson“.

Undir krignum kom gongd á

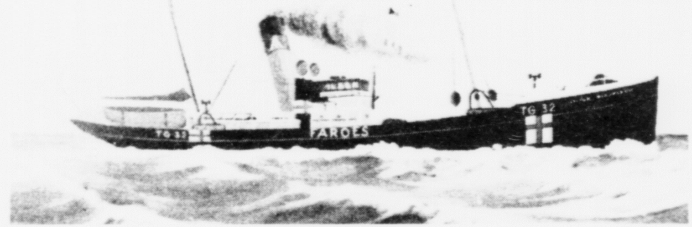
„A. T.“ legði ikki stórpening upp ári undan krignum. Tað stóð gott og væl á jøvnum, men handilin gav nógv arbeiði, ti ein trolari fiskaði tey ári móti einum seks slappum.

Undir krignum afturimóti kemur rættilig gongd á virkið, og stjórinn legði nú allan dent á at útvega skip, soleiðis at so nógvir menn sum moguligt fingi líkindi at sigla. Nýggj skip stóðu ikki í bði, og gomul vóru ti keypt til umbyggingar, fyrst „Silver Linings“, id fekk navn íð „Vordan“, síðani „Vestmanna“ og „Brimnes“. Nýggjur var tó snurrvæðsbáturin „Röin“, men á honum var maskinan altíð í ólagi. Seinni læt „A. T.“ eitt dótturfelag keypa trolaran „Rankan“, sum kostaði einar 700.000 kr. Hann var gott skip og bar seg væl í fyrstuni. Skuldin upp á hann var komín niður í 160.000 kr., tá id hin velduga kreppubylgjan skoladi inn yvir oyggjarnar og tók „A. T.“ sum so mong onnur stórvirki av fótum.

Og Tvøroyri upplivdi eina ferð enn, at ein hovudsmaðurin varð keyptur, og tað ikki gekk? Seinri í 60-unum varð okið utlagt til „privata“ íntiativið, at leggja flakavirki á. Men hvi bygdi eingin, fyrr enn fakfeløg, kommunu og einstaklingar tóku seg saman og bygdi flakavirkið, sum nú stendur har? Var tað sosialisman sum forðaði?

Rudolf Niclasen — maðurin fyrri at fáa Leivur Óssursson keyptan. Hann starvaðist í AT og hevði við skipini at gera

Leivur Óssursson — trolarin, AT keypti, tá tað fór undir virki sítt

driftin á plássinum var. „A. T.“ mundi tá hava arbeitt seg fram til at vera millum størstu virki í Føroyum.

Her er bert gjort eitt lítið ítriv í søguna hjá „A. T.“, men tá id longri er frá-liðið, eigur søgan at verða gjolla skrivað, ti hetta virkið, id varð stovnað at kalla burtur úr ongum, var við til at fáa Tvøroyri upp á fótur aftur.

(Brot úr Føroya Siglingarsøgu II, bind 2, síðurnar 253—256, minar yvirskriftir).

„Hovudsdriftin á plássinum fór... A. T. mundi tá hava arbeitt seg fram til at vera millum størstu virki í Føroyum... var við til at fáa Tvøroyri upp á fótur aftur...“

Ja, soleiðis skivar ein teirra, sum uttan iva er eina best kunnugur við føroyska skipa- og vinnulivssøgu!

Hvør forðaði og steðgaði?

Lat okkum venda aftur til greinina hjá O. B. og taka nokur brot:

„Men tey lógu ikki við sosialistiskum kyrkjingartaki um kran sum Tvøroyri.“

Hvør er ikki sloppin at royna seg? Og Tvøroyri hevði borgarlig soknarstýri í bæði 50-unum og í 60-unum. Fyrst í 50-unum varð roynd gjord við einum flakavirki. Vóru sosialistarnir orsökini til, at tað ikki gekk?

Seinri í 60-unum varð okið utlagt til „privata“ íntiativið, at leggja flakavirki á. Men hvi bygdi eingin, fyrr enn fakfeløg, kommunu og einstaklingar tóku seg saman og bygdi flakavirkið, sum nú stendur har? Var tað sosialisman sum forðaði?

Politisk „flótta-fólka“?

„Tey tusundtals folk við evnum av alskyns slag, sum ikki dansaðu eftir sosialistisku fløytuni, máttu bara rýma...“

Hvagar flutti hesi tús-

undtals fólkin, og hvussu nógv fluttu av politiskum ávum? Kenni fleiri sum eru flutt til Havnar vegna vinnuloyssið í 50-unum, men ikki havi eg høyrð um nakran, sum flutti av politiskum ávum, men so fingi vit tað at vita. O. B. kemur kanska við eini dokumentation í Dagblaðnum í næstum?

Kapital-spræning?

„Nú hevur trilkað aftur á Tvøroyri. Men tað er hent eftir ovurstóran innspæning av kapitali aðra staðir frá, eftir boðum frá sama Javnaðarflokki, sum upprunaliga legði plássid oydí.“

Hvussu stórar eru hesar innspæningarnar, og hvaðani koma tær? Hvat fevna tær meira um enn um almennan partapening í virki, sum øll fiskavirki vanliga fáa, og almenn stuðulslán til skip?

Hvør skapar virðini?

„Uttan teirra grundarlag (teir vinnuliga undangongumenninir, min viðm.) hevði tann stírvna sosialisman doyð sín sjálvdeyða. Eingin heimsfatan, sum bert byggir á nadvaskoðan og útbýting av virðum, sum aðrar kreftir skapa, hevur liv lagað, uttan sum parasittur ella sum nassari.“

Ein herur, sum brúkar allar sínar kreftir til at ansa eftir, at eingin kemur illa fyrri, vinnur ongan bardaga í livsins stríð.

Er tað ikki tað arbeiðandi fólkið á sjógví og landi, sum skapa virðini?

Men hvussu var stóða teirra, aðrenn Javnaðarflokkurin fekk høvðið fyrri seg og fekk undirtøku at fremja sín politikk í verki?

Við einum JAVNAÐARpolitikki er tað eydnað at skapa livilig kor fyrri flest allar bókar í samfelagnum!

Uttan iva vil meginparturin av teimum, sum ikki komu til skorin klæði og høvdu møguleikar fyrri at fáa útbúgving o.s.fr.,

javna út, soleiðis at tey komandi ættarliðini skulu fáa best møgulegar umstøður at liva og virka undir her á landi?

Og vilja tey ikki, at teimum, tað ikki gongst væl, skal verða veittur tann stuðul, sum tað sømir seg, uttan at skulu fáa heitið „nassari“ á seg?

Nei, hesin „herurin“ brúkar ikki allar kreftir sínar til at ansa eftir. Hann hevur tvørturimóti roynt at skapt foretreytir fyrri vinnuligum fram-burði. Og soleiðis, at ein og hvør hevur fingið høvi at royna seg.

Fekk framt nógv av málum sínum

Ein av slóðarunum fyrri hesum politikki var Petur Mohr Dam. Neyvan nakar annar føroyskur politikkari hevur verið talsmaður fyrri so stórarí samfelagsligari nýskapen sum hann. Og neyvan hevur nakar annar politikkari gjørt framt so nógvur av hug-sjonum sínum enn júst P. M. Dam.

Ti hevur hann stóra virðing manna millum. Bæði millum teirra, sum hava skapt nakað á vinnuliga økinum og fingið sína dagliga úrkomu av javnaðarflokksins politiska lög-gávuyrki, og millum teirra sum hava merkt trygd og fleva av teimum sosialu framstigitunum, javnaðarflokkurin slóðið fyrri.

Hesi og mong, mong onnur fegnast uttan iva um, at tann kommunan, hann buði og virkaði í, hevur reist honum eitt minnismerki.

Meðan onnur frøddust um listarverkið, nýtti O. B. høvi at seta á prent eitt tað grovasta dømi um føroyska søgufalsan.

Slíkt átti ikki at sømt seg fyrri ein „søgumann“. Og hvat siga skúlumyndugleikarnir til tað, at ein søgularari á Føroya Studentaskúla soleiðis el-mennt vringir okkara politisku og vinnuliga søgu?

Jóhann Mortensen